



Proměny „ženské“ a „mužské“ sexuality v kulturně antropologickém diskursu

Martina Cichá

Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra antropologie a zdravotní vědy, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc

Do redakce doručeno 21. května 2015 ; k publikaci přijato 9. září 2015

CHANGES OF „FEMALE“ AND „MALE“ SEXUALITY IN A CULTURAL ANTHROPOLOGY DEBATE

ABSTRACT Within a cultural anthropology debate the author deals with dichotomy of human sexuality, or more precisely works on the boundary of the concept of sexuality as „female“ and „male“, and the concept which are both more or less „hybridized.“ The author observes human sexuality especially on the cognitive-affective level, especially as sexuality experienced by a member of given sex but also by a member of the opposite sex, that is in a certain period more or less in accordance with the conative (behavioral) level or that is at the moment in a certain conflict due to various reasons. In the analytical and interpretative part the author also relies, besides other things, on results of her own qualitative research in which the main respondents were undergraduate and postgraduate female students. The female students primarily commented on „male“ sexuality, where the key points were their own viewpoints, opinions, and experience, which contributed to shape an image about their own sexuality. However, the author realizes that this image can be reduced. Conclusions of the research lead to real changes of „female“ and „male“ sexuality, to disruption of frequently simplified, even stereotypical images about human sexuality which has its own deep biological basis but also no less significant sociocultural contexts and determinants.

KEY WORDS human sexuality; sexual identity; woman; man; qualitative research; emic view

ABSTRAKT V rámci kulturně antropologického diskursu se autorka věnuje dichotomii lidské sexuality, resp. rezultuje na pomezí pojetí sexuality coby „ženské“ a „mužské“, a pojetí, pro které je příznačná jejich menší či větší „hybridizace“. Na lidskou sexualitu nahlíží zejména v rovině kognitivně-afektivní, zejména jako na sexualitu prožívanou příslušníkem daného pohlaví, ale také příslušníkem pohlaví opačného, která je v určitém čase plně či částečně v souladu s rovinou konativní (behaviorální), nebo která s ní je momentálně z různých důvodů v určitém rozporu. V analytické a interpretativní části studie se autorka opírá, mimo jiné, i o výsledky vlastního kvalitativního výzkumu, v němž hlavními respondenty byly vysokoškolské studentky. Ženy se primárně vyjadřovaly k sexualitě „mužské“, přičemž klíčové zde byly jejich vlastní pohledy, postoje a zkušenosti, což se podílelo na utváření obrazu o jejich vlastní sexualitě. Avšak autorka si uvědomuje, že může jít o obraz redukovaný. Závěry výzkumného šetření směřují k reálným proměnám „ženské“ a „mužské“ sexuality, k narušení často zjednodušených až stereotypních představ o lidské sexualitě, která má své hluboké biologické základy, ale také neméně významné sociokulturní kontexty a determinanty.

KLÍČOVÁ SLOVA lidská sexualita; sexuální identita; žena; muž; kvalitativní výzkum; emický pohled

ÚVOD A TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Integrálně antropologický přístup skýtá nejlepší možnosti pro studium lidské sexuality, coby komplexního a velmi složitého fenoménu, protože v tomto pojetí je sexualita chápána v nejširším možném smyslu, tj. aniž by byla ignorována biologická, psychologická, sociální, kulturní či spirituální podstata člověka, přičemž „komponenty“ lidské sexuality zde jsou pojímány

jako vzájemně se ovlivňující a vyvážené.¹ Jak v této souvislosti uvádí Jaroslav Zvěřina (2014: 164), „v dnešní ‚postmoderní‘ době je velmi nesnadné nalézt vyvážený a dostatečně komplexní přístup ke složitému fenoménu lidské sexuality. Vždy

1 V návaznosti na myšlenky Karla Máchy (2004) tuto koncepci blíže rozvíjíme v monografické publikaci Cichá, Martina ed. (2014). *Integrální antropologie*. Praha: Triton.

se snažíme o respekt k celostní biopsychosociální povaze lidské existence“. Striktní sociokulturní determinismus tedy musíme považovat za stejně zavádějící jako determinismus biologický. Diskurs, který je pro soudobé společenské vědy v oblasti lidské sexuality stále více či méně příznačný ve své podstatě vychází z dichotomie sexuální přirozenosti, stavící na biologických základech, a sexuality, opírající se o sociální a kulturní determinismus. Tyto koncepty jsou zpravidla prezentovány jako vyhraněné, jsou stavěny do kontradikce, stejně jako jsou do absolutního protikladu stavěny determinanty vrozené a získané, jako kdyby nebylo možné uznat určitý vrozený potenciál, který je v průběhu života více či méně potlačen, nebo naopak, který je rozvíjen a modelován procesem socializace a enkulturace, přičemž jde jak o adaptační mechanismy, tak o jakési inovatorství, ať již na úrovni skupinové či individuální.² Proměny lidské sexuality v čase, ale i v přítomnosti („tady a teď“), které jsou společností a kulturou zásadním způsobem determinovány a modulovány, jsou nepřehledné, avšak nemůžeme tvrdit, že s biologií člověka nijak nesouvisí. Příkladem je bezpočet. Za všechny uvedme libido a sexuální vzrušení. Jejich biologická, stejně tak psychologická a sociokulturní podmíněnost ve vzájemných souvislostech je zřejmá (např. erotická fascinace subjektem, který podněcuje partnerovu sexuální touhu, což se projeví fyziologickými změnami na úrovni periferní i centrální, nebo primární sexuální vzrušení, které jedině cíleně potencuje vyhledáním vhodných podnětů, jako je tomu např. u sexuálního fetišismu, včetně značné variability a dynamiky, která je pro tyto situace příznačná). Koneckonců současná biologická antropologie (oproti původní, dnes již překonané, úzce zaměřené fyzické antropologii) usiluje o studium biologické variability člověka v sociokulturním kontextu, reflektující i další, např. psychologické souvislosti. Kdyby tyto vztahy neplatily, popřeli bychom v první řadě existenci lidského mozku, s jeho velmi složitou strukturou, tím spíše složitými funkcemi, přičemž v souvislosti s lidskou sexualitou je třeba zmínit zejména emoce, ale také myšlení, paměť, motivaci a vůli.

Co ve vztahu k vlastní sexualitě i k sexualitě toho druhého či těch druhých prožíváme, jak v tomto smyslu uvažujeme, co si pamatujeme, ale také co si pamatovat chceme nebo naopak nechceme, proč a jak jsme v tomto smyslu motivováni (přičemž míněna je motivace vnější i vnitřní³), co ve svém sexuálním životě skutečně chceme a preferujeme, co pouze akceptujeme nebo co více či méně odmítáme apod., to vše je ve své podstatě biologicky podmíněno, chápeme-li lidský mozek jako tělesný orgán, jako součást nervové soustavy i jako

nejvyšší řídící a koordinační centrum našeho organismu. Neustále se učíme a neustále také stavíme na našich zkušenostech, ať již v oblasti kognitivní, afektivní či behaviorální. Platí to v obecné rovině, i ve vztahu k lidské sexualitě.

Stejně tak nelze ignorovat anatomii a fyziologii pohlavního ústrojí, především vlivy hormonální. I zde existuje velká variabilita, a to jak v rámci normality, tak mimo její hranice (myšleno v medicínském slova smyslu), přičemž ne každá odchylka od normy je hodnocena jako patologie. Dlužno podotknout, že za poslední léta došlo i v biologii člověka a v medicíně (včetně sexuologie) k mnoha změnám. Řada dosud zažitých tradičních schémat a přístupů byla přehodnocena v souladu s aktuálními výzkumnými zjištěními. Avšak je třeba zdůraznit, že biomedicínský pohled na lidskou sexualitu je z logiky věci jiný, než pohled kulturního antropologa či sociologa, a že by bylo nerozumné tyto odlišné přístupy zaměňovat či neuváženě „hybridizovat“. Jde jen o to je neignorovat, neboť ignorance v tomto smyslu znamená redukci úplnosti lidské sexuality, redukci úplnosti člověka jako celku, jak jsme již v úvodu, v souvislosti s koncepcí integrální antropologie, naznačili.

Zájem o lidskou sexualitu, o pochopení jejího fungování, o odhalení dosud nepoznaného a snahu o její prezentaci lze považovat za sociokulturně univerzální. Pro toto tvrzení není obtížné nalézt argumenty, stačí zacílit do oblasti antropologie umění a antropologie vizuální, na jejichž průsečících lidskou sexualitu vidíme jako univerzální společenský a kulturní fenomén. Příkladem je sexuální symbolika, která je zřejmá na artefaktech znázorňujících pravěké ženy, stejně tak z antického zobrazování ženské i mužské nahoty, včetně vlastního pohlavního aktu, jak heterosexuálního, tak homosexuálního, i skupinového, ze středověkých či novověkých obrazů nebo soch, akcentujících krásu ženského či mužského těla, jeho nahotu, plodnost ženy apod. Snahy o zobrazování ženské i mužské nahoty, coby součásti lidské intimity a sexuality jsou patrné i z uměleckých fotografií a obrazů ženských a mužských aktů z posledních let. Také v současné době jsou naprosto zjevné snahy o umělecké, resp. jakékoli ztvárnění sexuality s využitím moderních technologií.⁴

Za sociálně a kulturně univerzální pak musíme považovat i úsilí identifikovat sebe i toho druhého v pohlavním slova smyslu, v první řadě ve smyslu klasického pohlavního dimorfismu (muž – žena), ale i mimo něj. Snaha o identifikaci sebe sama, stejně tak o identifikaci těch druhých je pro lidskou sexualitu nepochybně velmi důležitá. Za klíčovou ji musíme považovat ve vztahu k reprodukční sexualitě, avšak velký význam má i pro sexualitu nereprodukční. V posledních desetiletích je v západních moderních společnostech zcela evidentní odklon od sexuality reprodukční, naopak příklon k sexualitě nereprodukční (srov. Giddens 1992/2012, 10; Zvěřina 2014, 165). Tuto skutečnost musíme považovat za zásadní zejména ve vztahu k proměnám naší sexuální identity i identity toho

2 „Získané není nutně opakem vrozeného“, jak tvrdí Matt Ridley (1993/2007, 249), když se v této souvislosti odvolává na studii Williama Jamese o lidských instinktech pro učení (1890).

3 Jaroslav Zvěřina cituje jednoho z klasiků vědecké sexuologie, Johna Bancrofta (2009), jenž uvádí, že v současné odborné diskusi lze rozpoznat „dva základní přístupy k sexuální motivaci člověka. Tím prvním je teorie ‚sexuální strategie‘, která vychází z evoluční biologie a psychologie. Tím druhým pak je teorie ‚sexuálního skriptu‘, vycházející ze sociálně konstruktivistické sociologie“ (in Zvěřina 2014, 165).

4 Tuto problematiku už v minulosti řešil Theodor Adorno v jednom ze svých esejů věnovaných televizi a masové kultuře (Adorno 1954).

druhého (těch druhých), ve vztahu k proměnám našich sexuálních tužeb a strategií.

Identita je jedním z nejvýznamnějších pojmů soudobé socio-kulturní antropologie a sociologie. Můžeme tvrdit, že to platí i ve vztahu k lidské sexualitě.⁵ Maskulinita a feminita zde jsou chápány spíše jako relační konstrukce než jako reálné skutečnosti (srov. Badinter 1992). Tento přístup je nepochybně oprávněný, pokud uplatňujeme přístup etický. Nesmí však být přístupem dogmatickým, a to tím spíše, jestliže usilujeme o emický přístup.⁶ Neboť jeho podstatou je přijímat bez výhrad vše, co nám zkoumaná osoba sděluje. A pokud se identifikuje s maskulinitou či feminitou v tom či onom slova smyslu (viz také jejich odlišné chápání napříč kulturami - srov. např. Fafejta 2004), pak je nezbytné to přijímat jako absolutně platné sdělení, mající relevanci ve vztahu k jedincově identitě. V tomto případě jde o identitu deklarovanou, která je důležitá nejen z badatelského hlediska. Tedy i esencialistický přístup, který je antropology (stejně tak sociology) zpravidla právem kritizován, má v antropologii své místo, pokud antropolog plně akceptuje emický přístup a jeho stanovisko je v tomto smyslu nehodnotící, nýbrž objektivně generalizující. Výstižně to vyjádřil Conrad Kottak (2006, 47), podle něž „*emický přístup umožňuje zjistit, jak zkoumané osoby myslí, jak vnímají a kategorizují svět, jaká jsou jejich pravidla pro chování, co pro ně má smysl, jaké mají představy a jak si dané skutečnosti vysvětlují*“. Uvažují-li tedy „esencialisticky“, pak musí být právě tento přístup badatelem přijímán jako výzkumně relevantní.⁷ Výzkum v oblasti sexuálních identit má pro antropologii a sociologii stále velký význam, v návaznosti na výzkumy, které již v této oblasti byly provedeny⁸, přičemž tyto identity nelze chápat výlučně ve smyslu hetero- nebo homo- či bi-normativního konceptu. Vyjděme z tvrzení Anthonyho Giddense (1992/2012, 25): „*V současnosti je už ‚sexualita‘ objevena, otevřena a zpřístupněna k budování rozličných životních stylů. Je to něco, co každý z nás ‚má‘ anebo si kultivuje; není to už přirozená vlastnost, kterou u sebe jedinec jako daný stav věcí prostě akceptuje. Nějakým způsobem, který je třeba prozkoumat, sexualita funguje jako tvárný rys vlastního já, jako primární spojovací bod mezi tělem, vlastní identitou a sociálními normami*“. Tato slova odrážejí nejen minulost a přítomnost ve vztahu

ku k teoreticko-empirickým přístupům k lidské sexualitě, ale také implikují konkrétní výzkumnou potřebu, která zde je a která by měla být saturována. A právě k realizaci tohoto výzkumného záměru jsme se pokusili přispět níže uvedeným výzkumným šetřením.

CÍLE A METODIKA VÝZKUMU

Cílem výzkumné části této práce je poukázat na proměny „ženské“ a „mužské“ sexuality, v kulturně antropologickém slova smyslu, tj. v přítomnosti, primárně ve vazbě na vlastní názory, prožitky a zkušenosti zkoumaných osob. Cílovou skupinou výzkumného šetření, z jehož výsledků zde vycházíme, jsou vysokoškolské studentky.⁹ Z jejich autentických odpovědí budeme skládat obraz o jejich vlastní sexualitě i sexualitě mužů, k níž se ženy primárně vyjadřovaly, bez ohledu na sexuální orientaci, která zde nebyla cíleně zkoumána. Nicméně předpokládali jsme, že sexuální orientace respondentky explicitně, případně implicitně, vyplyne ze sdělených informací. Vysokoškolačkám byly písemně položeny tři otázky s možností volných odpovědí. Protože jim byla zaručena stoprocentní anonymita a současně byly vyzvány k maximálně vyčerpávajícím odpovědím, lze předpokládat, že jejich odpovědi odrážejí subjektivní realitu, realitu jejich kognitivně-afektivního „světa“ a současně naznačují reálné sexuální chování v minulosti a přítomnosti, s určitou projekcí do budoucna. Že jde o vzájemně propletené a ovlivňující se „světy“ – názory na lidskou sexualitu, sexuální prožitky a sexuální chování, je zřejmé. Z uvedeného také logicky vyplývá, že náš popis bude jednoznačně emický. Bude vycházet z kategorií a představ našich respondentek, z jejich vlastních zkušeností, prožitků a představ, z jejich chápání a rozlišování toho, co považují za standardní, běžné, dobré, chtěné ... nebo naopak nestandardní, netypické, negativní ..., případně co přímo odmítají. Frank R. Dillon, Roger L. Worthington a Bonnie Moradi (2011) se přiklání k více inkluzivní a vícerozměrné konceptualizaci sexuální identity, která zahrnuje sexuální atraktivitu, sexuální fantazie i vlastní chování v oblasti sexuality, avšak uvádějí, že pro pochopení sexuální identity jsou stejně důležité i emocionální a sociální preference daného jedince. Proto se i jimi v naší práci zabýváme.

V písemných výpovědích našich respondentek lze nalézt mnoho variant kognitivního, afektivního i behaviorálního charakteru, které mají výpovědní hodnotu. Naznačují myšlenkové pochody, emoce a aktivity, které můžeme považovat za reálné, pokud odrážejí minulost (viz např. sexuální zkušenosti respondentek, názory a prožitky s nimi související) či přítomnost (viz např. popis současné situace v oblasti sexuálního života dotazovaných žen, jejich spokojenost či nespokojenost). Naznačují rovněž určitá očekávání do budoucna, která jsou s minulostí a současností více či méně provázána (sexuálně laděné tužby, sny, přání). To, co respondentky deklarovaly, tedy

5 Luyckx, Schwartz, Goossens, Beyers a Missotten (2011, 77-98) v této souvislosti hovoří o tzv. multidimenzionální koncepci identity, kde sexuální identita, odrážející sexuální sebepojetí, představuje integrlální součást komplexně pojmávané identity.

6 Srov. např. Goodenough 1970; Harris 1976, 1980; Creswell 1998; Kottak 2006; Jingfeng 2011 a další.

7 Současným zastáncem esencialismu ve společenských vědách je např. žák Karla Poppera, italský křesťanský orientovaný filozof Dario Antiseri (srov. např. Antiseri 1996, 1999; Antiseri, Vattimo 2008).

8 Srov. např. Kinsey, Pomeroy, Martin 1948; Kinsey (eds.) 1953; Reiter 1989; Rubin, 1990; Giddens 1992; Badinter 1992; Evans 1993; Bell, Valentine (eds.) 1995; Cooper 1995; Plummer 1998; Rubin 1990; Worthington (eds.) 2002; Worthington (eds.) 2008; Schwartz, Luyckx, Vignoles 2011; Luyckx (eds.) 2011; Morgan 2012; Morgan 2013, Antrosio 2014 a další.

9 Srov. např. Bertaux, Kohli 1984; Denzin 1989; Svoboda 2007.

můžeme považovat za věrohodný odraz subjektivní reality (identita deklarovaná, zjevná, oproti identitě nedeklarované, skryté). Jak jsme již předeslali, jde o „redukovaný odraz“ této reality, ovšem s vědomím toho, že získat v tomto případě obraz komplexní je prakticky nemožné. Odkrýt alespoň výšeč subjektivní reality sexuálního a intimního světa dotazovaných má nepochybně význam, a to tím spíše, jestliže primárně neusilujeme o objevení dosud neobjeveného, ale v rámci antropologie přítomnosti a každodennosti o nahlédnutí do všedního sexuálního světa zkoumaných osob, aniž bychom uplatňovali hodnotící stanovisko. Pouze zjišťujeme, popisujeme, analyzujeme a interpretujeme, případně výběrově generalizujeme, ve snaze nalézt univerzální jevy napříč zkoumanými sexualitami, aniž by byla ignorována individualita zkoumaných osob (srov. Giddens 1992/2012, 140–142).

V první otázce se respondentky vyjadřovaly k sexualitě mužů, ve druhé reflektovaly odlišné nebo shodné atributy, které běžně přisuzují sexualitě mužů a sexualitě žen, včetně proměn, jimiž tyto sexuality standardně procházejí, čímž potvrdily, že naše sexualita není stálá, neměnná, nýbrž že jde o více či méně proměnlivý fenomén. I když u některých jedinců sexualita vykazuje prvky větší stability, i u nich podléhá změnám, zatímco u jiných jedinců má velmi proměnlivý charakter. Koncepčně vycházíme rovněž z existence stereotypů a autostereotypů v oblasti lidské sexuality, ve vazbě na pohlaví mužské a ženské (s vědomím, že reálně jde o velmi zjednodušený pohled na biologickou, psychologickou i sociokulturní podstatu člověka) a usilujeme o to zjistit, zda tyto stereotypy a autostereotypy jsou fixovány i v názorech zkoumaných respondentek, a jaký mají charakter. Třetí, poslední otázka byla věnována konkrétním zkušenostem s muži v oblasti sexuality. V odpovědích na tuto otázku jsme často shledávali prvky biografického příběhu.¹⁰ Jejich důležitost byla o to větší, že jsme je v obecné rovině vztahovali k odpovědím na první dvě otázky, tj. chtěli jsme vědět, zda názory respondentky na sexualitu mužů a případné popisované rozdíly mezi sexualitou mužů a žen lze přisoudit jejím osobním zkušenostem v této oblasti, přirozeně s vědomím, že osobní zkušenosti jsou velmi významné, ale zdaleka nepředstavují jedinou determinantu názorů a postojů na sexualitu opačného (případně stejného) pohlaví i sexualitu vlastní.

VÝSLEDKY VÝZKUMU

V názorech respondentek na sexualitu mužů (ve srovnání se sexualitou žen) shledáváme v zásadě dva hlavní přístupy. První stojí na hodnocení mužů, kteří, dle mínění respondentek, mají jinou sexualitu, než mají ženy.

„Mužská sexualita je jiná, vzplane okamžitě, muž nepřemýšlí, pokud chce mít sex [...]“ (respondentka 1), „je přímočará, zaměřená na orgasmus [...]“ (respondentka 7), „[...] je nevázaná, přímá a více zaměřená na sexuální akt, může být mnohdy osvobozena od citových prožitků a emocí“ (respondentka 3),

„[...] je více náruživější, bouřlivější [...] než ženská [...]“ (respondentka 2). Podobně uvažuje i respondentka 4: „Muži jsou podle mého názoru více fyzicky založení [...]. Někteří si hlavně navenek před sebou hrají na ‚samce‘ [...], a respondentka 5: „Podle mě je mužská sexualita více fyzická a chtivá, než-li ženská. Muž se řídí hlavně pudem a emocionální prožitek pro něj není tak důležitý [...]“. „Muži rozhodně sexualitu nespojují s láskou, jde u nich opravdu jen o tělesný chtíč, samozřejmě, když je spojen s láskou, o to je to lepší, ale myslím, že nedokáží být věrní. I když své ženy milují a pravidelně se s nimi milují, stále touží po cizích ženách, někteří zahybají, jiní si poradí s časopisem a internetem, ale ke svému uspokojení potřebují i cizí ženy. Tím nechci říct, že jsou všichni nevěrníci, ale všichni po tom, být nevěrní s jinými ženami, touží. Možná, že ne na začátku vztahu, ale po čase jistě. Asi to tak opravdu mají vrozené [...]“ (respondentka 6). Podle respondentky 10 „muži sexualitu berou spíše jako živočišné uspokojení“. Dále uvádí: „Mnohokrát jsem se setkala s muži, kteří vyloženě šli na diskotéku jen z důvodu toho, aby našli slečnu, se kterou by si mohli ‚zasexovat‘ [...]. Sexualita u mužů je podle mě založená na pudovém uspokojení, muž se podívá na krásnou dívku, nemusí k ní nic cítit, ale je mu hned jasné, že by si s ní rád užil [...]“. Podle ní ženy do sexuality „vkládají více citu, emocí a duše [...]“. „Mužská sexualita“, myslí si respondentka 13, „je něco více zvířecího, více divokého a nespoutanějšího než sexualita ženská. Muži nehlídají na ostatní okolnosti, na duševní stránku sexuálního uspokojení z takového pohledu jako ženy [...]“. A dále dodává: „Myslím si, že je tolik nezajímá to krásné, to bezprostřední spojení dvou těl, dvou duší a neprožívají to ani zdaleka tak, jako někdy my ženy. Spíše vidí a myslí jen na samotný akt a dovedení se k uspokojení a vyvrcholení. Sex v podání muže je co nejrychleji uspokojit tu obrovskou touhu. Co nejrychleji se vysvobodit z toho těžko překonatelného chtíče, který nelze jinak odstranit. Není v tom nic něžného, ani nic, o čem by muži uměli přemýšlet. Většinou to pro ně v tuto chvíli ani není docela možné [...]“. O větší rychlosti nástupu sexuálního vzrušení a jeho silné potřebě u mužů vypovídá i respondentka 2: „[...] muž i po dlouholetém vztahu může pořád stejně často [...] muž se naladí na tu správnou vlnu velmi rychle a snáz než žena. Žena potřebuje víc [...]“. Objevuje se také názor, že sexuální dysfunkce jsou častější u žen než u mužů: „[...] Existují také ženy, které vyvrcholení nemožnou dosáhnout a znám jich hodně. I když vím, že u mužů je neschopnost dosáhnout vyvrcholení také možná věc, žádného takového muže neznám. Může to být z důvodu, že jejich četnost je menší, než u žen s takovýmto problémem [...]“ (respondentka 4).

Z uvedených odpovědí lze vyvodit, že ženy „mužskou“ sexualitu hodnotí jako „spontánnější, otevřenější, živočišnou, náruživou“, kladoucí důraz na momentální sexuální uspokojení, determinovanou především fyzicky, často oddělenou od emocí, myšleno zejména zamilovanosti a lásky, jako by muži tyto emoce postrádali. „Muži svoji sexualitu prožívají jaksi povrchně. Jde jim o uspokojení a o ‚ten konec‘ a k tomu míří [...] Mužská sexualita je podmíněna více pudem a fantaziemi nežli skutečnými aktuálními city, prožitky [...]“ (respondentka 15). Zatímco o „ženské“ sexualitě respondentky soudí

10 Srov. např. Bertaux, Kohli 1984; Denzin 1989; Svoboda 2007.

opak, domnívají se, že je „poněkud složitější“ (respondentka 2). „Ženy jsou [...] více citlivější, v milostném aktu pro ně není důležité jen samotné vyvrcholení [...] i vysoká míra blízkosti partnera a intimacy [...]“ (respondentka 4). Žena je „[...] více něžná a vnímavá, bohužel také častěji při sexu více přemýšlí, místo, aby si ho přímo jen užila. Myslí na to, aby byl partner spokojený [...]“ (respondentka 13). „Je věrnější. Pokud je po sexuální stránce v partnerství spokojená [...], dokáže být uspokojená s jedním mužem celý život [...] Ženy to berou víc přes cesty [...]“ (respondentka 6).

Ve vztahu k sexualitě ženy se také objevují názory, že „žena více řeší svou postavu a přitažlivost, je stydlivější, má strach, že bude málo přitažlivá pro partnera, sexualitu bere více jako projev lásky než k uspokojení vlastních potřeb. To vysvětluje fakt, že nemusí při každém styku dosáhnout orgasmu, a je i tak spokojená [...] velký důraz kladou na projevy náklonnosti a mazlení, samotný akt je příjemný krátký doplněk“ (respondentka 9). Tento postoj naznačují i některé další respondentky, kladoucí důraz na tělesnou a sexuální atraktivitu, a to zejména z pohledu žen - ve vztahu k sobě samým, ale i z pohledu mužů - ve vztahu k ženám, jak to vyjádřila např. respondentka 5: „[...] Muži podle mě nepřemýšlí, jestli jsou u toho tlustí a jak asi zrovna vypadají. Někteří muži jsou schopni vnímat ženu pouze jako sexuální objekt a nic víc. Mají krásné přítelkyně jako módní doplňky [...]“. K tomu dodáváme názor respondentky 8, podle níž „ženská sexualita je mnohem lépe viditelná“. Žena se upravuje tak, aby byla pro své okolí přitažlivá [...]. Ženy bývají podle ní „víc odhalené“, zatímco „u mužů trend ‚chci se líbit‘ tak viditelný není [...]“. I v těchto názorech lze tedy nalézt stereotypy a autostereotypy.

Do druhé skupiny žen jsme zařadili respondentky, které více reflektují proměny často stereotypně vnímané „mužské“ a „ženské“ sexuality a napříč těmito sexualitami reálně vidí řadu průsečíků, např. respondentka 9, podle níž je „mužská sexualita „přirozená, orientovaná více na zevnějšek, nebrání se různým alternativám, kreativní, ale i zaměřená na sebe sama“, nebo respondentka 12, která „mužskou“ sexualitu vnímá jako „dominantní, chtivou“, jako „neptající se“, ale také jako „náročnou, laskavou, láskyplnou, vnímavou, pečující, lechtivou, upřímnou, vzrušující“.

Zařadili jsme zde také respondentky, které sice uvádějí rozdíly mezi „mužskou“ a „ženskou“ sexualitou, ale současně připouštějí, že vždy záleží na individualitě daného jedince, např. respondentku 11. Její pohled je následovný: „Myslím, že ženy při sexu zapojují více city než muži. Ne vždy a ne u všech to ale platí. Netvrdím, že muži jsou chladní a jen uspokojují ‚živočišné pudy‘, ale ženy jsou celkově více emocionálně založené než muži. Znovu platí, že se to nedá generalizovat. Záleží to od povahy, charakteru, hodnot daného muže. Někteří jdou jen za hlavním uspokojením, jiní v tom vidí o mnoho hlubší smysl“. To se týkalo i postoje k prezentaci sexuality v rovině verbální. Podle respondentky 15 ženy dávají sexualitu „jinak najevo než muži, například tak, že o sexu nerady hovoří na veřejnosti a nemají rády oplzlé vtipy“. Podle ní „muži se sexualitou a sexuálními zkušenostmi rádi chlubí“. Současně ale dodává, že „často tomu bývá naopak. Příklad: svému bývalému partnerovi jsem

na konci jednoho podařeného večírku položila otázku: „pomilujeme se?“ Okolo byli jeho přátelé a on reagoval velmi divně, nějak mě odbyl a měla jsem pocit, že by se nejradši zneviditelnil, bylo mu asi trapné“.

Podle některých respondentek se v řadě oblastí rozdíly mezi muži a ženami víceméně stírají. Takový postoj zaujímá např. respondentka 8, když tvrdí: „Nemyslím si, že muži vnímají sex jinak než ženy jenom z toho důvodu, že jsou muži. Spíš záleží na kontextu [...] Často se můžeme setkat se stereotypem, že zatímco muži střídající partnerky jsou považováni za alfa samce, ženy střídající partnery jsou naopak kurvy. Je to stereotyp, což znamená, že je to v mnoha lidech zakořeněné, ale já osobně to takhle nevnímám a nedělám v tom rozdíl, co se týče pohlaví. Prostě to závisí na prioritách a já to nechci hodnotit. Taky si nemyslím, že je rozdíl v četnosti sexu, co se týče pohlaví. Muži mohou být nadrženi stejně jako ženy [...]“. Podobně uvažuje respondentka 7, uvádějící: „Nemyslím si, že by rozdíl byl kvantitativní – narážím tím na názor, že muži myslí na sex mnohem častěji než ženy a taky by jej chtěli častěji provozovat – to je velmi individuální [...]“. Tatáž respondentka se zabývá i biologickými determinantami sexuality ženy, zejména její vazbou na menstruační cyklus. Díky němu v sexualitě ženy spatřuje větší dynamiku, oproti sexualitě muže, „pestřejší sexuální prožitky, co se týče vnímavosti, citlivosti, síly a druhu orgasmů, ale zároveň občas také nechut k sexuální aktivitě“. Domnívá se, že „v tomto ohledu je mužská sexualita stabilnější“. K tomu dále dodává: „Osobně nevnímám podstatné rozdíly mezi tím, které pohlaví je vzrušivější vizuálně, taktilně atd. Opět je to velmi individuální. Přímocará mi mužská sexualita připadá v tom, že mužské vzrušení je viditelné a myslím, že se muži častěji (než ženy) řídí sexuálními podněty. Ženy naproti tomu své vzrušení vůbec nemusí dát najevo, a záleží na momentálním rozpoložení a fázi menstruačního cyklu, jestli sexuálnímu podnětu podlehnou. Myslím, že právě tento rozdíl byl příčinou domněnek, že ženy jsou méně sexuálně aktivní. Dále jsou muži více zaměřeni na dosažení orgasmu a to nejen svého, ale většinou i partnerčina - chápou to zřejmě jako potvrzení, že ‚byli dobří‘. Potřeba ženy dosáhnout orgasmu je zřejmě opět závislá na fázi menstruačního cyklu (někdy stačí k uspokojení styk samotný, někdy potřebujeme i vyvrcholení) [...]“.

Za zmínku pak stojí i odpovědi, které odrážejí rozdíly v sexualitě mužů a žen, ale pod silným vlivem společnosti a kultury, přičemž v úvahu je brán i vývoj společnosti, tj. proměny „mužské“ a „ženské“ sexuality, k nimž v průběhu času došlo. Takto to vyjádřila např. respondentka 14: „Zatímco u mužů šlo ještě v nedávné době především o tělesný styk s druhou osobou, u žen šlo prvoplánově spíše o souznění na duševní úrovni, s vývojem západní společnosti, a snad i s emancipací žen, se ale rozdíly stírají, a zejména v potřebě četnosti pohlavních styků začínají dominovat ženy. Alespoň podle toho, co kolem sebe slyším [...]“. Jedna z respondentek píše o určité skandalizaci sexuality jako takové, domnívá se, že ve společnosti je „atraktivní poukazovat na daný jev jako na často problematický“. K tomu dodává: „Navíc se mi zdá nejasné určení mužské či ženské sexuality: muži jsou ve své sexualitě vyobrazováni jako od přírody draví, neukojitelní lovci, kteří emotivně založeným ženám lámou je-

jich křehká srdce. Na druhou stranu také ženy bývají mnohdy vyobrazovány jako sexuální bohyně, svůdnice. On chce častý sex a ona romantickou lásku. On chce být jejím prvním milencem a ona chce být jeho poslední milenkou. Osobně si myslím, že pravda je jinde. Vůbec bych do celé záležitosti nezaváděla pudry či jiné, přirozené (rádoby evolučně dané) prvky. Klidně bych spíše řekla, že se dnes jedná o problematiku upravovanou médii a módou, podle níž lidé nezřídka jednají. Sexualita je, soudím, značně erotizována a zároveň romantizována, a to nejen u žen, ale i u mužů ... [...]“ (respondentka 3). Podobný názor měla respondentka 12, podle níž prezentace muže, stejně tak ženy ve společnosti nemusí odpovídat jeho/jejímu skutečnému chování, a to i v oblasti sexuality: „[...] Muž může být citlivý, ale společnost požaduje ‚tvrdé‘ muže a on se podle toho chová a pak doma je jemný a citlivý. A u žen to samé jen opačně, na veřejnosti má být za dámu, protože to vyžaduje povolání apod. a doma v soukromí může být stejná jako muž“. Socializační vlivy v oblasti sexuality jsou respondentkami zdůrazňovány poměrně často. Týkájí se např. také vlivu pornografie. Podle respondentky 4 jsou někteří muži „zdeformováni pornografickými filmy a myslí si, že právě tak má vypadat i jejich milostný akt [...]“. Tatáž respondentka současně vidí i muže, „kteří rádi experimentují, chtějí vědět, co se partnerce líbí a je pro ně důležité, aby i ona byla uspokojena [...]“. K experimentování se vyjádřila rovněž respondentka 8, jež uvedla: „[...] Co se týče dalších rozdílů, napadá mě, že ženy mnohem více tíhnou k bisexualitě než muži a taky si to dokáží přiznat. Mužská bisexualita je mnohem více tabu. Ale spíš mám pocit, že se nejedná o bisexualitu, jako spíš o experimentování, chlapi podle mě v tomhle moc neexperimentují anebo to dokáží držet víc v tajnosti. Taky si myslím, že muži mají mnohem těžší coming-out než ženy (co se týče homosexuality)“.¹¹ K uvedenému doplnila i svůj pohled na rozdíly mezi „mužskou“ a „ženskou“ sexualitou, ve smyslu jejich stírání: „[...] Jinak si myslím, že se stírají rozdíly mezi mužskou a ženskou sexualitou (co se týče různých tabu – sexuální pomůcky, praktiky), s tím, jak jsou informace o sexualitě dostupné, lidé ztrácejí zábrany [...]“. Značný vliv socializace je přisuzován i vnímání vlastního těla, které je podle některých respondentek u mužů jiné než u žen. „Jestliže se ženám odmalička vštěpuje, aby na sebe byly opatrné, aby

o sebe pečovaly a měly se rády, u mužů je normální být méně opatrným, ze svých ran si nic nedělat apod.“. Tuto skutečnost dává do přímé souvislosti s „mužskou“ sexualitou, která podle ní často „znamená konkrétně sex“, zatímco „ženská“ sexualita „je více o intimním prožitku sounáležitosti, mnohdy i bez samotného sexu [...]“ (respondentka 3).

Jak jsme již uvedli, zajímaly nás i konkrétní zkušenosti respondentek v oblasti sexuality. V odpovědích na otázku tohoto zaměření respondentky měly tendenci vyjádřit se k dosavadnímu celkovému počtu sexuálních partnerů, případně k věku, v němž měly první pohlavní styk. Dále zdůrazňovaly své sexuální preference ve vztahu k mužům, uváděly preferované, ale i nepreferované sexuální praktiky, které vycházely z jejich dosavadních zkušeností. Objevily se i negativní reflexe sexuálních zkušeností, např. v dětství s pedofilem, v dospělosti s vlastním partnerem (pohlavní styk, který respondentka označila jako „znásilnění“) či s jinými muži v soukromém nebo pracovním životě (označeno jako „sexuální obtěžování“). V odpovědích, které se primárně týkaly dosavadních sexuálních zkušeností respondentek, ženy uváděly informace mající emotivní náboj, a to jak v pozitivním, tak v negativním slova smyslu, případně v nich bylo možné detekovat ambivalentní pocity, to vše ve vztahu k minulosti, přítomnosti, ale i ve výhledu do budoucna. Některé z odpovědí byly velmi stručné a obecnějšího charakteru, jiné naopak velmi podrobné a konkrétní. V tomto případě specifikujeme věk respondentky, pokud byl uveden, neboť lze zkoumat případnou souvislost mezi věkem a sexuálními zkušenostmi dané respondentky.

Např. respondentka 1 (46 let) píše v obecné rovině o bezproblémovém sexu, ve vazbě na své manželství, přičemž zdůrazňuje jeho délku. Současně dodává: „Takovéto jiskření už samozřejmě není“. Další z respondentek (6), které bychom mohly označit jako starší (40 let), neboť našeho výzkumného šetření se zúčastnily i respondentky kombinované formy studia, se vyjadřuje k začátku pohlavního života (zmiňuje ztrátu panenství v 16 letech s budoucím manželem), k sexuálnímu vztahu se svým stálým partnerem i k sexuálními vztahům s ostatními muži. Tyto své sexuální zkušenosti hodnotí jako dobré, avšak současně nejvíce oceňuje sexuální vztah se svým stálým partnerem (manželem), „sehranost“ s ním, oproti ostatním mužům. Velmi zajímavá je zkušenost, kterou popisuje v souvislosti s odhalenou „nevěrou“ svého muže po 15 letech manželství, a to proto, že v jejím popisu situace se odrážejí intenzivní ambivalentní pocity, které reflektují určitý rozpor mezi její fyzickou a psychickou afinitou k jejímu stálému sexuálnímu partnerovi. „Když jsem zjistila tu nevěru, hrozně jsem psychicky trpěla, myslela jsem, že se zblázním, okamžitě jsem věděla, že je to konec, že ta zrada je tak strašná, že toho člověka už nechci, zvlášť když jsem věděla, že se jednalo právě o tuto osobu, s kterou mi zahýbal v mládí. A v tuto chvíli i mě samotnou překvapilo, že ač jsem mého muže nenáviděla za to psychicky, velmi mě vzrušoval fyzicky, měla jsem v to období obrovskou potřebu sexu s ním. Bylo to velmi zvláštní, stále jsem se chtěla rozvádět, stále byla velmi nešťastná z toho, co mi udělal, ale hrozně mě s ním bavil sex. Jestli mě vzrušovala představa

11 Existuje nepřeberné množství studií, které se zabývaly výzkumem homosexuálních a bisexuálních vztahů. Pro účely naší práce se odvoláme v první řadě na studie Alfreda C. Kinseye (eds.) z let 1948 a 1953, které již v té době uváděly poměrně vysoké počty homosexuálních mužů a žen v americké společnosti, ať již těch, kteří se označili jako „čistě“ homosexuální nebo těch, kdo v minulosti v nějakém homosexuálním kontaktu byli či pocítili touhu v takovém kontaktu být. Údaje o dalších výzkumech v této oblasti – viz také <http://www.kinseyinstitute.org/resources/bib-homoprev.html#other>. Je nepochybné, že sexuální orientace, která se formuje od nejútlejšího dětství, může, ale také nemusí odpovídat sexuální identitě, která má sama o sobě proměnlivý charakter. Sexuální identita také může procházet obdobím krize, tj. hledáním její skutečné, subjektivní povahy (srov. Reiter 1989). Z toho tedy vyplývá, že sexuální identita se vyvíjí, resp. mění i u „čistě“ heterosexuálně orientovaných jedinců (srov. Worthington eds. 2002).

toho, že měl jinou ženu, nebo že je chtěný pro jiné ženy, asi jo, masochisticky si vzpomínám, že mě i vzrušovala představa jeho s milenkou [...]". Podle respondentky 9 (40 let) záleží na věku sexuálního partnera. Soudí, že „čím starší partner, tím méně si dá poradit jak uspokojit partnerku. Stydí se mluvit o svých potřebách, ale myslí si, že při milování budete přístupná všem jeho nápadům. Tím pokazí důvěru". Je tedy možné, že ve svém sexuálním životě upřednostňuje mladší muže. Žádné konkrétní zkušenosti však dále neuvádí. Jiné respondentky považují „schopnosti“ partnera v tomto smyslu za determinované jinými okolnostmi, např. temperamentem, povahovými rysy, prostředím apod., např. respondentka 14 (50 let).

U jedné z mladších respondentek (26 let) lze - ve vztahu ke kvantifikaci počtu sexuálních partnerů z její strany - předpokládat větší počet sexuálních partnerů, ve srovnání s ostatními respondentkami. Tato respondentka (15) dosud zažila 6 sexuálních vztahů, mezi nimi několik „jednorázovek“ (jejich přesný počet nespecifikovala). Svého současného partnera, s nímž je druhý rok, hodnotí jako málo se vnějškově projevujícího ve vazbě na sexuální vzrušení. Celkově u ní převažuje nespokojenost, a to jak v oblasti úzce sexuální, tak partnerské, emoční. V případě jednoho sexuálního partnera některé pohlavní styky označuje za „znásilnění“. Zažila vztah, který ji v sexuální oblasti uspokojení přinášel, avšak ztroskotal, neboť její partner navazoval sexuální kontakty s jinými ženami, které označuje jako „courty“. Respondentka 11 (19 let) se domnívá, že jsou muži, s nimiž je možné o sexualitě otevřeně mluvit. V tomto smyslu využívá možností, které skýtá internet, včetně méně konvenčních způsobů, jako je např. „sex prostřednictvím chatu“. Píše i o osobních zkušenostech, od „klasiky jako je flirt a provokování na diskotéce, dívání se na film v těsné blízkosti, které postupně přerůstalo nejprve do nenápadného opření se o rameno druhého, potom hlazení, proplétání prstů až po polibky a sexuální drážďení rukami, případně i samotný akt. Ať už šlo o dlouhé hodiny romantiky a dotyků nebo o vášnivou rychlovku“. Tatáž respondentka dodává, že sexuální zážitky zatím neměla s žádným přítelem, že vždy se jednalo o „kamarádství s výhodami“ (míněno v sexuálním slova smyslu). Uvádí také, že „jednou se dokonce schylovalo k švédské trojce“, ale došlo v ní „jen na polibky“. Respondentka 12 (23 let) uvádí, že první vážný vztah měla v 15 letech asi půl roku, od 16. roku věku je v dlouhodobém vztahu s druhým partnerem (již 7. rok, s půlroční přestávkou, kdy byla v zahraničí, a s měsíční pauzou, kdy měla vztah s jiným partnerem). Rozdíl z „hodnocení“ sexuálních zkušeností mezi některými ženami a muži vyplývá také z odpovědi respondentky 10 (20 let), která uvádí: „Mé zkušenosti s muži jsou podle mého současného přítele bohaté, ovšem dle mého názoru tomu až tak není. Sexuálně aktivní jsem začala být v 15 letech, kdy jsem měla svého prvního sexuálního partnera. Poté jsem zhruba během jednoho roku měla 3 sexuální partnery a v 16 letech jsem si našla přítele, se kterým jsem do současné doby, a je mým jediným sexuálním partnerem. V 15 letech jsem získala takové zkušenosti, kdy jsem měla dojem, že každý muž jde jenom po sexu. Své tehdejší sexuální partnery jsem si našla většinou na diskotékách a měla s nimi i vztah, kromě jednoho. Zkušenost mám také s tím, že páno-

vé nemají zábrany s tím, mít svou stálou přítelkyni a současně ještě jednu dámu na občasná „sexuální rande“. Mám zkušenost jak s tím, že jsem byla tou přítelkyní, tak s tím, že jsem byla i tou dámu na „sexuální rande“. V současné době [...] mám jednoho sexuálního partnera, je to už 3,5 let a netvrdím, že mě již nenapadlo, že by bylo fajn zkusit i něco nového s jiným partnerem, jenže já na to prostě nemám žaludek“. Ve výpovědích respondentek je tedy možné detekovat větší či menší potřebu být v monogamním vztahu. Ženy samy sebe vidí jako monogamní či alespoň monogamněji orientované, ve srovnání s muži.

ZÁVĚR

Pro kulturně antropologický výzkum má klíčový význam nalézání prvků kulturní univerzality a diversity. To platí i ve vztahu k lidské sexualitě. Můžeme hovořit o univerzálním zájmu člověka o lidskou sexualitu, o sexualitu vlastní i sexualitu toho druhého (těch druhých), o jeho snaze sexuálně se identifikovat (zdaleka nejen ve smyslu sexuální orientace) a o jeho touze být šťastný i v sexuální oblasti, tj. i najít takového partnera (případně partnery), který bude jeho představy více či méně naplňovat. S tím nepochybně souvisí naše schopnost v tomto smyslu identifikovat našeho aktuálního sexuálního partnera, pochopit jeho preference a touhy, ve snaze najít zde co možná nejvíce průsečíků s našimi preferencemi a představami a v reálném sexuálním životě je naplňovat. „Co drží čistý vztah pohromadě, je shoda obou partnerů na tom, že pokud nedají vědět jinak, oba mají ze vztahu tolik potěšení, aby pro ně mělo smysl v něm pokračovat. Sexuální exkluzivita hraje ve vztahu jen takovou roli, nakolik ji oba partneři ve vzájemné dohodě považují za žádoucí nebo podstatnou“, jak uvádí Giddens (1992/2012, 73). Stejně musíme uvažovat i ve vztahu k našim potenciálním, budoucím sexuálním partnerům, i když někdy „jen“ na úrovni představ. Prostřednictvím socializačních a enkulturačních činitelů, zejména pak vlivem osobních zkušeností formujeme své aktuální i budoucí sexuální preference a touhy, a více či méně se tak podílíme na proměnách „ženské“ i „mužské“ sexuality a naší intimity (srov. Giddens op. cit.). Tyto proměny jsme našli také ve výsledcích našeho kvalitativního výzkumného šetření.

Respondentky, jimiž byly vysokoškolské studentky, odhalily alespoň část své intimity, prostřednictvím otevřených odpovědí na otázky, týkající se sexuality mužů, ve skutečnosti především jejich vlastní sexuality. To, co Giddens (op. cit.) nazývá „plastickou sexualitou“ v konkrétní podobě vyplývá z osobitých názorů respondentek, jejich postojů v emotivním slova smyslu i postojů v rovině konativní.

Na základě těchto skutečností můžeme formulovat hypotézy obecné povahy, v první řadě domněnku, že dnešní ženy skutečně plně objevily svou sexualitu, mají o ní víceméně jasnou představu, a to i v období rané dospělosti, tj. v období, kdy v minulosti teprve nesměle vstupovaly do sexuálního života, často ve stejném čase, kdy vstupovaly do manželství. Zkoumané ženy projevují touhu po vlastní sexuální rozkoši, očekávají

tudíž partnery citlivé, empatické, kteří budou schopni jim tuto rozkoš poskytnout. Chtějí partnery, pro které budou žádané, chtěné, kteří je budou milovat, chtějí partnery „věrné“, současně v sexu „schopné“. V tom lze nalézt určitý rozpor, protože schopnosti muže uspokojit ženu sexuálně mohou souviset s jeho dosavadními sexuálními zkušenostmi, které mohou být v přímém rozporu s tím, co ženy od mužů očekávají. Na jedné straně tedy ženy velmi často vnímají i velké rozdíly mezi vlastní a „mužskou“ sexualitou (i když často je uvádějí na základě přímých sexuálních zkušeností s několika málo partnery, odvolávají se na zprostředkované zkušenosti, případně vycházejí z představ, které si během socializace a enkulturace vytvořily), na straně druhé mají tendenci od svých partnerů očekávat, že se jejich vlastní sexualitě více přiblíží. Také ženy, které připouštějí, že rozdíly mezi „mužskou“ a „ženskou“ sexualitou se stírají, a to jak co do počtu sexuálních partnerů, tak – a to zejména – z hlediska kvalitativního (např. nárok ženy na sexuální uspokojení, na strategie a praktiky, které bychom v minulosti nejspíše označili jako „mužské“, tj. např. sexuální dominance ze strany ženy apod.), očekávají citovou angažovanost ze strany muže. Očekávají spíše vztah než „jednorázový sex“, založený na vzájemné dohodě o tom, co oběma partnerům vyhovuje. Další ze závěrů, který můžeme z našeho výzkumného šetření vyvodit, se týká preferovaných a chtěných sexuálních praktik, které by dříve, s vysokou pravděpodobností, byly zejména u žen označovány jako „perverzní“. Proměny „mužské“ a „ženské“ sexuality „tady a teď“ tedy neznají žádná tabu, žádná omezení, vycházejí-li z oboustranné dohody o tom, co se oběma (či více) partnerům líbí, co jim vyhovuje a co chtějí v praktickém životě v oblasti své sexuality uskutečňovat. Stejně tak je třeba plně akceptovat to, co jedinec v rámci své vlastní intimity a sexuality považuje za zapovězené, nepříjemné či doslova „odporné“, tedy nechtěné či přímo odmítané. Právo každého z nás na vlastní sexualitu, která je ve shodě se sexualitou našeho partnera (případně partnerů), ve smyslu oboustranné svobodné volby, proniká do našich každodenních životů. V moderních společnostech, stavících na ideách liberalismu se tedy i do sexuální praxe přenáší obecně míněná teze, že svoboda každého z nás končí tam, kde začíná svoboda toho druhého. Tuto tezi můžeme považovat za platnou i v rámci sexuálního vztahu dvou lidí, který stojí na genderové rovnosti, kde recipročně míněný nesouhlas jednoho vyžaduje akceptaci tohoto nesouhlasu ze strany toho druhého, kde skutečná svoboda umožňuje být zcela autentický, což mimo jiné znamená sdělovat pravdu, na jejímž podkladě se může ten druhý svobodně rozhodnout. Stejně jako přijetí je v intimním životě tedy možné odmítnutí nebo hledání, v ideálním případě nalezení kompromisu. „Základním prvkem proměny intimní sféry je zrovnoprávnění, ale stejně tak otevřenost v komunikaci“, neboť „intimita je především záležitostí emocionální komunikace – s těmi druhými i se sebou samým – v kontextu interpersonální rovnosti“, tak zní Giddensovo poselství (op. cit., 158, 141), dobře vystihující aktuální nároky žen i mužů na intimní život a sexualitu, kterou pravděpodobně každý z nás považuje za součást kvalitního života a životní pohody, coby její nejvýznamnější determinanty.

LITERATURA

- Adorno, Theodor W. (1957): Television and the Patterns of Mass Culture. In Rosenberg, Bernard - White, David M. (eds.) *Mass Culture: The Popular Arts in America*. New York: The Free Press, 478-482.
- Antiseri, Dario (1996): *Trattato di metodologia delle scienze sociali*. Torino: UTET.
- Antiseri, Dario (1999): *Karl Popper*. Soveria Mannelli: Rubettino Publisher.
- Antiseri, Dario - Vattimo, Gianni (2008): *Ragione filosofica e fede religiosa nell'era postmoderna*. Soveria Mannelli: Rubettino Publisher.
- Badinter, Elisabeth (1992): *XY, de l'identité masculine*. Paris: Editions Odile Jacob.
- Bancroft, John (2009): *Human Sexuality and Its Problems*. Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Becker, Maja (eds.) (2012): „Culture and the distinctiveness motive: Constructing identity in individualistic and collectivist contexts“. *Journal of personality and social psychology*, 102 (4), 833-855.
- Bell, David - Valentine, Gill (eds.) (1995): *Mapping Desire: geographies of sexualities*. London: Routledge.
- Bertaux Daniel - Kohli, Martin (1984): „The Life Story Approach: A Continental View“. *Annual Review of Sociology*, 10, 215-237.
- Cichá, Martina (ed.) (2014): *Integrální antropologie*. Praha: Triton.
- Cichá, Martina - Maiello, Giuseppe (2014): „Sexualita mužů a žen z pohledu vysokoškolských studentek a studentů z Moravy“. *Slovenská Antropológia*, 17 (2), 24-31.
- Cooper, Davina (1995): *Power in Struggle: Feminism, Sexuality and the State*. New York: University Press.
- Creswell, John W. (1998): *Qualitative Enquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. London: Sage.
- Denzin, Norman (1989): *Interpretative Biography*. Newbury Park-London-New Delhi: Sage Publications.
- Dillon, Frank R. - Worthington, Roger L. - Moradi, Bonnie (2011): Sexual identity as a universal process. In Schwartz, Seth J. - Luyckx, Koen - Vignoles, Vivian L. (eds.). *Handbook of identity theory and Research*, 1-2, 649-670. New York, NY: Springer Science, Business Media.
- Evans, David T. (1993): *Sexual Citizenship: The Material Construction of Sexualities*. London: Routledge.
- Fafejta, Martin (2004): Úvod do sociologie sexuality. Věrovany: Nakladatelství Jan Piskiewicz.
- Giddens, Anthony (2012; orig. 1992): *Proměna intimity: Sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012.
- Goodenough, Ward (1970): Describing a Culture. In *Description and Comparison in Cultural Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, 104-119.
- Harris, Marvin (1976): „History and Significance of the Emic/Etic Distinction“. *Annual Review of Anthropology*, 5, 329-350.
- Harris, Marvin (1980): Chapter Two: The Epistemology of Cultural Materialism. In *Cultural Materialism: The Struggle for a Science of Culture*. New York: Random House, 29-45.
- James, William (1890): *The Principles of Psychology*, vol. 1. New York: Holt.
- Jingfeng, Xia (2011): „An Anthropological Emic-Etic Perspective On Open Access Practices Academic Search Premier“. *Journal of Documentation*, 67 (1), 75-94.
- Kinsey, Alfred C. - Pomeroy, Wardell B. - Martin, Clyde E. (1948; reprint 1998): *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia: W. B. Saunders (reprint Bloomington: Indiana University Press).
- Kinsey, Alfred C. - Pomeroy, Wardell B. - Martin, Clyde E. - Gebhard, Paul H. (1953; reprint 1998): *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W. B. Saunders (reprint Bloomington: Indiana University Press).
- Kottak, Conrad (2006): *Mirror for Humanity*. New York: McGraw-Hill.
- Luyckx, Koen - Schwartz, Seth J. - Goossens, Luc - Beyers, Wim - Missotten, Lies (2011): Processes of personal identity formation and evaluation. In Schwartz, Seth J. - Luyckx, Koen - Vignoles, Vivian L. (eds.) *Handbook of identity theory and Research*, 1-2. New York, NY: Springer Science, Business Media, 77-98.
- Mácha, Karel (2004): *100 tezí o integrální antropologii*. Olomouc: Pedagogická fakulta, 2004.
- Morgan, Elizabeth M. (2012): „Not always a straight path: College students' narratives of heterosexual identity development“. *Sex Roles*, 66, (1-2), 79-93.

- Morgan, Elizabeth M. (2013): „Contemporary Issues in Sexual Orientation and Identity Development in Emerging Adulthood“. *Emerging Adulthood*, 1 (1), 52-66.
- Plummer, Ken (1995): *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. London: Routledge.
- Reiter, Laura (1989): „Sexual orientation, sexual identity, and the question of choice“. *Clinical Social Work Journal*, 17 (2), 138-150.
- Ridley, Matt (2007; orig. 1993). Červená královna. Sexualita a vývoj lidské přirozenosti. Praha: Portál.
- Rubin, Lillian (1990): *Erotic Wars*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Schwartz, Seth J. - Luyckx, Koen - Vignoles, Vivian L. (eds.) (2011): *Handbook of identity theory and Research*, 1-2. New York, NY: Springer Science + Business Media, 77-98.
- Worthington, Roger L. - Savoy, Holly Bielstein - Dillon, Frank R. - Vernaglia, Elizabeth R. (2002): „Heterosexual identity development. A multidimensional model of individual and social identity“. *Counseling Psychologist*, 30 (4), 496-531.
- Worthington, Roger L. - Navarro, Rachel L. - Savoy, Holly Bielstein - Hampton, Dustin (2008): „Development, reliability, and validity of the Measure of Sexual Identity Exploration and Commitment (MOSIEC)“. *Developmental Psychology*, 44 (1), 22-33.
- Zvěřina, Jaroslav (2014): Antropologie sexuality. In Cichá, Martina (ed.). *Integrovaná antropologie*. Praha: Triton.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- Antrosio, Jason (2014): „Anthropology, Sex, Gender, Sexuality: Gender is a Social Construction“. *Anthropology – Understanding – Possibility. Living Anthropologically* (online). <http://www.livinganthropologically.com/2012/05/16/anthropology-sex-gender-sexuality-social-constructions/>.

Svoboda, Michal (2007): „Biografická metoda v antropologii“. *Antropowebzin*, III/2007 (online). <http://antropologie.zcu.cz/biograficka-metoda-v-antropologii>.

Prevalence of Homosexuality. In Kinsey Institute Bibliography. Information Services. 1996-2014 (online). <http://www.kinseyinstitute.org/resources/bib-homoprev.html#other>.

AUTORKA

Cichá, Martina (28. 8. 1972, Český Těšín), všeobecná sestra, antropoložka a pedagožka. Po střední zdravotnické škole a nemocniční praxi sestry absolvovala magisterské studium oboru *Učitelství odborných předmětů pro střední zdravotnické školy* (aprobace somatologie, ošetrovatelství, psychologie) na Pedagogické fakultě UP v Olomouci. Na téže fakultě v roce 2004 ukončila doktorské studium oboru *Antropologie* a v roce 2007 habilitovala v oboru *Pedagogika*. V kontextu s tématy disertační a habilitační práce se v badatelské a publikační oblasti věnovala zejména tematické multikulturalismu, v antropologické i pedagogické rovině. Svůj odborný zájem soustředila také na aplikaci společenskovedních poznatků pro potřeby pomáhajících profesí, zejména zdravotnických a sociálních pracovníků. Vyučuje předměty biologicko-antropologického i sociokulturně-antropologického zaměření. U zdravotnických oborů se zaměřuje též na oblast pedagogiky a etiky. Aktuálně se věnuje i antropologii sexuality. V roce 2014, coby hlavní autorka a editorka, publikovala koncepci integrovaní antropologie v stejnojmenné monografické publikaci (Cichá ed.).

Kontakt: doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D., Katedra antropologie a zdravotvědy, Pedagogická fakulta UP v Olomouci, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc; e-mail: martina.cicha@upol.cz